

Parashat Ki Tissa **Who is Responsible?** **Rabbi Shai Finkelstein**

שמות פרק כד פסוקים יג-יד

וַיִּקַּם מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ מִשְׁרָתוֹ וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל-הַר הָאֱלֹהִים: וְאֶל-הַזִּקְנִים אָמַר שְׁבוּ-לָנוּ בְּזֶה עַד אֲשֶׁר-נִשְׁוֹב אֲלֵיכֶם וְהִנֵּה אֶהְרֵן וְחוּר עִמָּכֶם מִי-בַעַל דְּבָרִים יִגֹּשׁ אֱלֹהִים:

שמות פרק לב פסוקים א-ד

וַיִּרְא הָעָם כִּי-בִשַׁשׁ מֹשֶׁה לָרֶדֶת מִן-הַהָר וַיִּקְהַל הָעָם עַל-אֶהְרֵן וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו קוּם עֲשֵׂה-לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לִפְנֵינוּ כִּי-זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הָעֵלְנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מָה-הָיָה לוֹ: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶהְרֵן פֶּרְקוּ נִזְמֵי הַזֹּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵי נְשֵׁיכֶם בְּנִיכֶם וּבְנֹתֵיכֶם וְהִבִּיאוּ אֵלַי:

...

וַיִּקַּח מִיָּדָם וַיִּצַר אֹתוֹ בַּחֶרֶט וַיַּעֲשֶׂהוּ עֵגֶל מִסַּכָּה וַיֹּאמְרוּ אֵלָה אֱלֹהֵינוּ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָעֵלּוּךְ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

שמות פרק לב פסוק כא

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-אֶהְרֵן מָה-עָשִׂה לְךָ הָעָם הַזֶּה כִּי-הִבֵּאתָ עָלָיו חֲטָאָה גְדוֹלָה:

רש"י פרק לב

ויקרא חג לה' מחר. ולא היום, שְמָא יבא מִשֶׁה קִדְם שְׁיַעֲבֹדוּהוּ, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ; וּמִדְרָשׁוֹ, בְּוִיקְרָא רַבָּה, דְּבָרִים הִרְבֵּה רָאָה אַהֲרֹן – רָאָה חוֹר בֶּן אַחוֹתוֹ שֶׁהָיָה מוֹכִיחַם וְהִרְגֹּוהוּ, וְזֶהוּ וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו – וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו – וְעוֹד רָאָה וְאָמַר מוֹטָב שִׁיתְּלָהּ בִּי הַסֵּרְחוֹן וְלֹא בָהֶם, וְעוֹד רָאָה וְאָמַר אִם הֵם בּוֹנִים אֶת הַמִּזְבֵּחַ, זֶה מִבְּיַד צָרוּר וְזֶה מִבְּיַד אֶבֶן וְנִמְצְאָת מְלֹאכֶתָן עֲשׂוּי בְּבַת אַחַת, מִתּוֹךְ שְׂאֲנֵי בּוֹנֵה אוֹתוֹ וְאֲנִי מִתְעַצֵּל בְּמִלְאכֶתִּי, בֵּין כֶּף וּבֵין כֶּף מִשֶׁה בָּא:

רמב"ן פרק לב פסוק כא

מֶה עָשָׂה לָךְ הָעָם הַזֶּה כִּי הִבֵּאתָ עֲלֵיו חֲטָאָה גְדוֹלָה כְּמֵה יִסּוּרִים סְבִלְתָּ שִׁיִּסְרוּךְ עַד שֶׁלֹּא תִבְיֵא עֲלֵיהֶם חֲטָא זֶה. לְשׁוֹן רִש"י (רש"י על שמות ל"ב:כ"א). וְאֵינְנוּ נִכּוֹן בְּעֵינֵי, כִּי הַחֲטָא הַזֶּה מִן הַחֲטָאִים שִׁיִּהְרַג עֲלֵיהֶם וְלֹא יַעֲבֹר. וְאוּלַי אָמַר לוֹ כֵּן לְהַגְדִּיל אֲשַׁמְתּוּ. וְהִנְכוֹן בְּעֵינֵי כִּי הוּא כְּמוֹ "מֶה עָשִׂיתִי מֶה עֹנִי וּמֶה חֲטָאתִי לְפָנָי אֲבִיךָ כִּי מִבְּקִשׁ אֶת נַפְשִׁי" (שמואל א כ':א). יֹאמֶר, מֶה שִׁנְאַה הֵייתָ לָךְ עִם הָעָם הַזֶּה כִּי סְבִבְתָּ לְהַשְׁמִידָם וּלְכַלּוֹתָם. וּמִפְּנֵי שֶׁהָיָה אַהֲרֹן לָהֶם לְאִישׁ מוֹכִיחַ וְלִמְכַפֵּר (שמו"ר ג כא), וְהָיָה רְאוּי שְׁיִחּוּס וִירְחֻם עֲלֵיהֶם, אָמַר לוֹ כֵּן. כְּלוּמַר, נִהְגַּת עִמָּהֶם כְּאוֹיֵב הַחֲפִץ בְּרַעְתָּם, לֹא פָּשְׁעוּ וְלֹא חֲטָאוּ לָךְ. וְהִנֵּה הָיָה רְאוּי מִשֶׁה לְהַאֲשִׁים אוֹתוֹ תַּחֲלָה עַל חֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חֲטָא הוּא, וְאַחֲרֵי כֵּן יֹאשִׁים אוֹתוֹ עַל אֲשַׁמְתָּ הָעָם, וְיֹאמֶר, אֵיךְ חֲטָאתָ הַחֲטָאָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת לְאֱלֹהִים, וְגַם הַכְּשַׁלְתָּ רַבִּים וְהִבֵּאתָ עֲלֵיהֶם חֲטָאָה גְדוֹלָה, אֲבָל מִשֶׁה בְּעִנְיָתָנּוֹתוֹ נִהַג כְּבוֹד בְּאֲחֵיו הַגְּדוֹל וְלֹא הִזְכִּיר לוֹ רַק מְכַשׁוּל הָעָם. וַיִּתְּכֵן שְׂגָם מִשֶׁה נִכּוֹן לְבוֹ בְּטוֹחַ בְּצַדִּיקָתוֹ אֲחֵיו שֶׁכּוֹנְנָתוֹ לֹא הֵייתָ רַעַה, אֲבָל עַל אֲשַׁמְתָּ הָעָם הַאֲשִׁים אוֹתוֹ, כִּי הָיָה רְאוּי לְהוֹכִיחָם וְהֵם נִכְשְׁלוּ עַל יְדוֹ. וְהוּא הִשִּׁיב שֶׁהִטְעוּהוּ בְּדַבְרֵיהֶם:

רמב"ן

אבל הענין כמו שאמרתי, שלא בקשו העגל להיות להם לאל ממית ומחיה, וקבלו עבודת אלהותו עליהם, אבל ירצו שיהיה להם במקום משה מורה דרכם". וזהו התנצלותו של אהרן, טען כי לא אמרו לי רק שאעשה להם אלהים אשר ילכו לפנייהם במקומך אדני, שלא ידעו מה היה לך, ואם תשוב אם לא, ולכן הם היו צריכין למי שיורה להם דרכם כל זמן שלא תהיה אתה עמהם, ואם אולי תשובו יעזבוהו וילכו אחריך כבראשונה.

וכן היה הדבר, כי כיון שראו העם את משה מיד הניחו את העגל ובעטו בו שהניחו לו לשרפו ולזרות עפרו על פני המים, ולא היה מהם חולק עליו כלל. וכן תראה שלא הוכיחם, ולא אמר להם כלום, אבל בבואו במחנה וירא את העגל ומחולות מיד ברחו ממנו, והוא לקח העגל וישרוף אותו וישק אותו להם

ולא מאנו כלל. ואלו היה להם לאלהים, אין דרך שיניח אדם מלכו ואלהיו לשרפת אש, הן ישרוף את תועבתם לעיניהם ולא יסקלוהו. והנה אהרן הוא אשר הוציא הצורה הזאת.

אבן עזרא שמות פרק לב פסוק א

ויש מי שאומר, כי פחד על ישראל, אם יהרגוהו, שהשם ימיתם כולם.

חזקוני

וירא אהרן שטעו, אמר מתירא אני שמא ישימו לב לומר מה יושיענו זה וישימו להם ראש כמו שפירשתי, ולפיכך ויבן מזבח לפניו כדי להעסיקם עד שיבא משה.

מלבי"ם

וירא אהרן, כשראה שנעשה המכשול על ידו בקש לתקן זאת ובנה מזבח לה', ויקרא ויכריז שהחג יהיה מחר לא היום, ולא לע"ז רק לה', ובזה רצה לתקן שלא ישתפו ש"ש וד"א רק חג לה' וגם לדחותו ליום המחרת שידע שמחר ירד משה מן ההר:

רש"ר הירש שמות פרק לב פסוק כה

"וירא משה את העם כי פרוע הוא כי פרעו אהרן לשמצה בקמיהם": לכלל פריקת - עול שכזאת הוא בא רק משום שאהרן לא השמיע בעוז גבורה את קול האמת והחובה בקרב העם, ולא הציג לעיניהם את דבר האמת והחובה, הוא הדבר אשר ישלוט ברצונם ובמעשיהם, - אלא הוא הניח את העם לעצמו ולשלטון יצריו. על הדבר הזה, "הנחת - העם - לעצמו", דהיינו לחולשתו המוסרית, מדבר הכתוב כאן בלשון פרעה, לא "פרעו". כי בשעה שלא קם מקנא לעניין החוק, הרי מצד שני פעל גורם אדיר, שמשך אליו את העם ללא התנגדות, לאחר שהונח לו לעם וליצריו, וגורם זה מרומז בתיבת בקמיהם. "קמים" - הרי הם לעולם אנשים המתקוממים נגד כוח עוצמה על מנת להשמידו... לפיכך סבורים אנחנו ש"קמיהם" - משמע "קמים אשר בתוכם", הווה אומר: אנשים בקרב העם המתקוממים על ה' ועל תורתו.

כל עוד היה בעם מנהיג שקינא לרוח התורה, ורוח התורה שמרה על זיקת רוב העם אל התורה, - לא העזו האנשים הללו לקום מתוך העם, ומכל מקום הכניעה לפני התורה, שטופחה על - ידי נציגי התורה בעם, לא נתנה מקום להשפעתם של הללו. אולם בשעה שמשה איננו, ואהרן נאלם דום, והעם הנעזב לנפשו בנסיבות אלה אסור בחבלי אמונת הבלים, המרחיקה אותו מרחק רב מה' ומתורתו, - או אז הוקל להם ל"קמים" האלה, אויבי כוח התורה האלוהית, למשוך אליהם את העם שכשל בחולשתו המוסרית.